

Tulevikusuunajate majandustoimkonna arusaamad ja järeldused oktoobri jäätmekäitluse teemaliselt arutelult

Ohud, probleemid ja vastuolud

1. Jäätmete hulk Eestis kasvab jätkuvalt koos tarbimise kasvuga. 2013. aastal tekkis Eestis 320 000 tonni segaolmejäätmeid, 2020. aastal ca 400 000. Elanikkond ei kasva, kuid suureneb jäätmete tekitamine inimese kohta.
2. Olmejäätmete liigiti sorteerimine Eestis on piirkonniti väga ebaühtlane, korrektselt sorteeritud jäätmete üldine osakaal on väike ega ole viimase 10 aastaga suurenenud.
3. Võib eeldada, et Tallinnas on liigiti kogutud jäätmete osakaal suurem kui Eestis tervikuna, kuid ka Tallinnas pole liigiti kogutud jäätmete osakaal alates 2012. aastast suurenenud, pigem vastupidi.
4. Inimeste teadlikkus jäätmete esmase sorteerimise vajalikkusest ja jäätmete edasisest käitlusahelast on endiselt puudulik. Sellest tulenevalt on liigiti kogumiseks ette nähtud konteineritesse pandud mittesobivate jäätmete osakaal suur (nt pakendikonteinerites on keskmiselt 28% mittesobivaid jäätmeid, segaolmejäätmetes on biojäätmete osakaal 32%).
5. Olmejäätmete ringlusse ja korduskasutusse võtmise määr on väga madal.
6. Arvestusmeetodikad ringlusse võtmise kajastamiseks on erinevad ja lubavad erinevaid tõlgendusi. Seepärast on võimalik statistikat moonutada, mis arvnäitajaid küll parandab, aga sisu ei muuda.
7. Prügilasse ladestatud jäätmete hulk aastatel 2012–2013 vähenes, kuid kasvab vähehaaval taas alates 2015. aastast, aastatel 2018–2019 oli see ligi 20%. Viimase 10 aasta jooksul ei ole põletamisele minevate jäätmete proportsioon (45–50% koguhulgast) vähenenud ega ringlussevõtu proportsioon (36–38%) suurenenud.
8. Masspõletamine on odav ja seepärast puudub motivatsioon ja võime jäätme tekitajal jäätmeid sorteerida ja ringlusse võtta. 2020. aastal põletatakse ca 190 000 tonni Eesti päritolu olmejäätmeid.
9. Alates 2021. aastast puudub üleriigiline jäätmekava.
10. Jäätmeveo korraldus ja kvaliteet on piirkonniti väga erinev, puuduvad ühtsed lihtsalt arusaadavad üleriigilised (põhi)regulatsioonid.
11. Segaolmejäätmete käitlemise hind lõppkliendile on liiga odav – ei motiveeri sorteerimist. Peaaegu olematu kontroll ja puuduv trahvimehhanism võimendab jäätmete sorteerimata jätmist.
12. Mitmekihiliste ja mitmekomponendiliste plastide kasutamine raskendab plastide ringlusse võtmist.

Eesmärgid ja mõistlikud tegevused nende saavutamiseks

1. Kehtestada üle Eesti ühtsed lihtsalt arusaadavad regulatsioonid ja kord olmejäätmete liigiti kogumiseks. Minimaalselt tuleks liigiti koguda viit liiki jäätmeid: papp/paber, klaas, metall, biojäätmed, plast.
2. Maksustada üle Eesti progresseeruvalt sorteerimata segaolmejäätmed ja selle arvelt subsideerida sorteeritud jäätmete vedu ja käitlemist sellisel moel, et liigiti ja puhtalt kogutud jäätmete äraandmine oleks elanikele ükselt uksele kogumise korral tasuta.
3. Masspõletamisele minevate jäätmete koguse vähendamiseks ja taaskasutuse initsieerimiseks kehtestada riiklik piirhind energeetiliseks kasutuseks minevatele jäätmetele – 60 €/t põletusjaama väravas.
4. Kehtestada sorteerimata olmejäätmete ladestamisele progresseeruv maks – 2021. aastal 60 €/t ja igal järgmisel aasta pluss 10%.

5. Tiheasustusega piirkondades rakendada valdavalt jäätmete nn ükselt uksele kogumise printsiipi, vähendada avalike ühiskonteinerite osakaalu miinimumini.
6. Hajaasustusega piirkondades asendada praegused segaolmejäätmete üldkonteinerid sektsioonkonteineritega (või erikonteineritega) 2023. aastaks ja kohustada jäätmevedajat neid eri sektsioonidega transpordis vedama.
7. Tiheasustusega piirkondades minna üle graafikupõhiselt jäätmeveolt targale andme- ja vajaduspõhisele jäätmeveole 2025. aastaks.
8. Vähendada sorteerimata „nimetu prügi“ teket ja akumulereerumist nutikate lahenduste, seire ja muude meetoditega (nt naabrivalve).
9. Ühtlustada võimalikult paljude piirkondlike jäätmejaamade lahtiolekuajad eesmärgiga hoida jäätmejaamad lahti tööpäeva lõpul ja nädalavahetustel.
10. Tekstiilijäätmete kogumise ja ringlussevõtu parandamiseks juurutada kasutajavastutuse süsteem majutus- ja toitlustusasutustes kasutatavale tekstiilile, nii et tarbetekstiili maksumus sisaldaks käitlemismaksumust. Täiendavalt kaaluda minimaalse nõutava kasutustsükli kehtestamist kaubanduses müüdavale olmetekstiilile (linad, käterätikud, hommikumantlid, laudlinad jne).
11. Leida lahendus kiirtoetoodete kasutuse piiramiseks ja lõpetamiseks, rakendades näiteks tootja/müüja vastutust kogu toote elutsükli eest.
12. Teha kõigis jäätmejaamades lihtsalt võimalikuks taaskasutuskõlblike esemete uuesti kasutusse võtmine. Kui mõistlik, luua piirkondlikud avalikud elektroonilised andmebaasid/digilahendused (e-poodide analoog) kasutuskõlblike esemete „laoseisu“ kohta.
13. Eestis plastpakendisse pakendatavate toodete ja kaupade puhul rakendada 2023. aastaks nn puhta plasti printsiip, mille kohaselt tohib kasutada ainult homogeenset ühekomponendilist kergesti ümbertöödeldavat plasti. Mitmekihilised ja/või kombineeritud plastist pakendid ei ole lubatud.
14. Jäätmetekke vähendamiseks maksustada alates 2022. aastast kõik keskkonda koormavad ja saastavad pakendid, sh ühekorratopsid, kilekotid, mitmekihilised pakid/kotid jms.
15. Alates 2021. aasta teisest poolest keelustada ühekorrsed kohvi-/joogitopsid üle Eesti.
16. Viia üle Eesti eelarvevahenditest läbi teavituskampaaniaid jäätmekäitluse põhitõdede tutvustamiseks ja müütide kummutamiseks. Teha seda seni, kuni ringlusse võetud jäätmete osakaal on vähemalt 50%.
17. Rakendada üle Eesti ühtne ehitusjäätmete sorteerimise kohustus ja aruandlus kõigil objektidel ning tõsta progresseeruvalt sorteerimata ehitusjäätmete ladestustasu.

Toetavad asjaolud

1. Teadlikkus prügi liigiti kogumisest ja toetus sellele üldiselt kasvab. Inimesed on nõus prügi sorteerima ja õigesti käituma, kui see on neile mugav ja taskukohane.
2. Euroopa roheleppest tulenevad kohustused sunnivad paratamatult ringlusse võetavate jäätmete osakaalu suurendama.
3. Viimasel ajal on osal tootjatest-töötajatest tekkinud arusaam, et toote ja pakendi elutsükli kliimamõju vähendamine tootmises annab tulevikus konkurentsieelise.
4. On tekkinud mugavad lahendused korduskasutatavatele ja kaua kestvatele transpordipakenditele, tekkimas on lahendused primaarpakenditele.
5. Taaskasutuskeskused ja taaskasutatavad tooted on muutunud laiemalt populaarseks.
6. Otse loodusesse minevate jäätmete ja prügi hulk on aastatega vähenenud.

Koostasid Jaanus Purga, Kristjan Mark, Rain Vääna.

September 2020